

Pædagogisk læreplan for LUNDSGADE 2024

Dronning Louises Børnehospital
(1879 – 1971)

Nu "Lundsgade" integreret institution 0-6 år.

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.

Hvem er vi?

Lundsgade Integrerede Daginstitution er en del af klynge IBØ C, der er lokaliseret i Indre by/Østerbro. I klyngen er der 7 daginstitutioner: Den Grønne Kastanje, Dr. Louise, 100-meterskoven, Lundsgade, Nansensgade, Stockholmsgave i centrum og Mikkelborg.

Klynge IBØ C har en naturfaglig profil, som i 2023 var afsæt for deltagelse i et flerårigt forskningsprojekt. Gennem forskningsprojektet er der målet, at Lundsgade bidrager til udvikling af sciencepædagogiske lege- og læringsmiljøer, der vil styrke børns naturvidenskabelige almindelse gennem oplevelser og aktiviteter, der tager udgangspunkt i børns undren og nysgerrighed, og som støtter børn i at undersøge, eksperimentere og gøre sig erfaringer med at finde svar på deres undren i relation til natur og natur (lige) fænomener. Læs gerne mere på hjemmesiden: [Forskningsprojektet NAVADA - Navada](#)

Lundsgade består af en vuggestueafdeling og en børnehaveafdeling. Der er i gennemsnit 40 børn i vuggestuen og 60 børn i børnehaven. Vuggestuen fordeler sig på 4 stuer og børnehaven på 3 stuer. Der er et tæt samarbejde mellem stuerne – både i afdelingerne og på tværs af hele huset. Samarbejdet på tværs af stuer og afdelinger i huset gør, at børn og voksne lærer hinanden godt at kende. Det gør også, at husets mange kompetencer og interesser kommer i spil til glæde for både børns og voksnes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Lundsgade har hjemme i en smuk gammel bygning, der tidligere har været Dronning Louise Børnehospital. Der er stadig spor af det smukke bygningsværk og den indre planløsning har udnyttet de mange mindre rum, hvilket gør, at hver stue råder over flere grupperum.

Geografisk er Lundsgade "nabo" til Østre Anlæg, Botanisk have, Den Hirschsprungske samling og Statens Museum for Kunst. Hertil kommer områdets øvrige "lommer" af natur og kultur.

Det pædagogiske fundament i Lundsgade er uomtvisteligt båret af "Relationer" og "Leg". Tryghedsfremmende tilknytning og stærke relationer er forudsætningen for trivsel, læring og udvikling. Værdifulde relationer er samtidig noget, der bygges op over tid – og som forudsætter tillid og respekt for "den anden".

Ved børns opstart i Lundsgade er der fokus på at møde barnet med nærvær og følelsesmæssig støtte. Det giver barnet mulighed for at knytte sig trygt til de voksne. Nuværende tryghedspersoner – ofte mor eller far – er med. Det giver barnet mulighed for at være, lege og udforske. Barnet bliver langsomt introduceret til børnegruppen, andre voksne og huset i øvrigt. Vi skaber ro, så barnet kan opbygge nye betydningsfulde relationer.

Legen har en stor og uvurderlig værdi i sig selv. I Lundsgade er legen derfor det medie, der fylder mest og den prisme, som de voksne ser og støtter børnenes trivsel, læring og udvikling igennem. De voksne er løbende optaget af, hvordan de bedst muligt støtter op om lege – både i forhold til, hvordan de positionerer sig og hvordan de på bedste vis kan veksle mellem at være initiativtagende, støttende og iagttagende. Lundsgade er på den måde et legende og lærende hus.

”Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark” – jf. Dagtilbudsloven.

De centrale elementer er:

- **Børnesyn.** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv.** Børn på fx 2 og 4 år skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg.** Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring.** Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber.** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø.** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- **Forældresamarbejde.** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner.** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Sammenhæng til børnehaveklassen.** Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.

Ifølge dagtilbudsloven skal alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag være udgangspunkt for arbejdet med den pædagogiske læreplan og dermed det pædagogiske arbejde med børns læring i dagtilbud. Nogle elementer for eksempel børnesynet skal altid være til stede i det pædagogiske læringsmiljø, mens andre elementer som for eksempel arbejdet med at skabe en god overgang til børnehaveklassen kan være mere til stede i nogle sammenhænge end andre.

Det pædagogiske grundlag i Lundsgade er beskrevet i de følgende afsnit.

Det pædagogiske grundlag i Lundsgade

Barnesyn -

I Lundsgade bliver det enkelte barn mødt som det barn, det er. Der er fokus på, at det enkelte barn bliver set og hørt i et reelt børneperspektiv. Altså barnets perspektiv – og ikke en forestilling om, hvad der med et voksenblik er barnets perspektiv. Det betyder konkret, at barnet har en "stemme", der bliver lyttet til og taget alvorlig. Barnet bliver samtidig støttet i at opnå erfaringer med at indgå i et forpligtende fællesskab, hvor der er mulighed for at opnå indflydelse og personlig udfoldelse – men også erfaring med, at andre skal have mulighed for samme indflydelse og udfoldelse.

Der er fokus på i et anerkendende samspil og relation at se og forstå barnets intentioner og derfra støtte barnet i dets trivsel, læring, udvikling og dannelse – både i forhold til barnets alsidige personlige udvikling og i forhold til barnets sociale udvikling. Der er derfor i samspillet med det enkelte barn stor opmærksomhed på barnets kropslige og sproglige kommunikation om dets behov, oplevelser, intentioner og følelser. Der er ligeledes et vedvarende fokus på, at det er de voksnes ansvar og opgave at skabe rammer og et pædagogisk læringsmiljø, hvor barnet oplever nærhed, trivsel, læring og udvikling – og ikke mindst anerkendende relationer.

Dannelse og børneperspektiv -

Dannelse og børneperspektiv er tæt forbundet med vores barnesyn.

I Lundsgade viser det sig ved, at det enkelte barn uanset alder, køn, baggrund og kultur oplever at have indflydelse på dets hverdag. De voksne er således opmærksomme på – og forpligtet til – at skabe rammer, der reelt giver det enkelte barn og børnegruppen medbestemmelse omkring hverdagens rutiner og aktiviteter. Det enkelte barn har eksempelvis stor indflydelse på valg af lege og aktiviteter, hvem de vil lege med og hvor – og oplever at blive mødt som ligeværdig deltager i beslutningsprocesser. Det enkelte barn opnår tilsvarende erfaring med at lære at forhandle, at gå på kompromis og løse konflikter. Og at der ind i mellem stemmes om tingene og derved at kunne acceptere, at flertallet bestemmer.

Lundsgade har med sin kulturelle og internationale diversitet en særlig mulighed for at bringe viden om og erfaringer fra verden med ind i det pædagogiske læringsmiljø. De voksne er derfor forpligtet på at inddrage forskellige kulturer og kulturelle udtryksformer samt viden om verden i hverdagens praksis.

Viden om og erfaringer med forskellige kulturelle genrer er en naturlig del af hverdagen – både i form af lege og aktiviteter og i relation til besøg på kunst- og kulturinstitutioner. Tilsvarende at skabe mulighed for, at børnene selv opnår erfaringer som aktive kultur-skabere.

Dannelse er også den normkritiske tilgang. Det betyder, at vi i hverdagens praksis er optaget af, hvordan vi kan frisætte os fra normer, der kan have begrænsende og undertrykkende konsekvenser. Vores fokus er nemlig vedvarende at arbejde for at skabe inkluderende fællesskaber, der fremmer ligebehandling og modvirker eksklusion og diskrimination.

I Lundsgade og Klynge IBØC spiller dannelse ligeledes en stor rolle i forhold til den naturfaglige profil. Vi ser science som et dannelsesbegreb i relation til det naturvidenskabelige; kulturarv, værdier og kompetencer. Det er et felt, der kommer til at spille en central rolle de kommende år, hvor Lundsgade får en aktiv rolle i forskningsprojektet NAVADA - Naturvidenskabelig dannelse i daginstitutioner.

Leg -

I Lundsgade er legen det medie, der fylder mest og den prisme, som de voksne ser og støtter børnenes trivsel, læring og udvikling igennem. De voksne er løbende optaget af, hvordan de bedst muligt støtter op om legen – både i forhold til, hvordan de positionerer sig og hvordan de på bedste vis kan veksle mellem at være initiativtagende, støttende og iagttagende.

De voksne arbejder ud fra et bevidst ansvar og opmærksomhed på, hvordan legefællesskaberne i de tilrettelagte og spontant opståede lege blandt børnene udvikler sig. De voksne vurderer løbende, om det er nødvendigt at rammesætte og "dreje" legen så alle børn trives i legen, får mulighed for at prøve nye roller og videreudvikle deres legekompeter med henblik på at opnå positive oplevelser af at være med. Der er et særligt fokus på, at de voksne understøtter børnenes lege på måder, der giver mulighed for at inddrage alle børn i børnefællesskabet. Og særligt de børn, der af forskellige årsager er uden for eller i kanten af fællesskabet.

Der er et vedvarende fokus på, at børnene har adgang til forskellige legeformer, at der er mulighed for at fortsætte en leg på et senere tidspunkt, at lege ikke bliver forstyrret og at børnene bliver støttet i at kunne fordybe sig i legen.

Læring -

Læring sker på alle tider af dagen og gennem forskellige aktiviteter og handlinger. I Lundsgade er det derfor afgørende at skabe og understøtte alle de gyldne øjeblikke, der er for læring.

Barnet lærer gennem leg, ved at udforske med dets krop og sanser, ved at undre sig og stille spørgsmål. Og ved at blive mødt af voksne, der stiller spørgsmål og udfordrer – og ikke mindst gør det muligt at eksperimentere med forskellige materialer og gøre opdagelser.

I Lundsgade er der også et stort fokus på, at barnet lærer gennem kommunikation, udveksling og sociale samspil, ved at opleve nyt og ved at opleve, at det for eksempel kan bidrage innovativt og kreativt i sammenhænge, som det indgår i med andre børn og voksne.

De voksne ser og bruger blandt andet barnets legeindhold som pejlemærke for, hvad der optager barnet, hvad der kan være en udfordring for dets læring og udvikling, og hvad det derfor er oplagt at arbejde videre med i hverdagens planlagte læringsaktiviteter.

Helt centralt er dog - barnets læring fremmes af at turde begå fejl, famle og slippe fantasien løs.

Børnefællesskaber -

De voksne er ansvarlige for at rammesætte al den leg, dannelse og læring, der sker i børnefællesskaberne. Relationer og venskaber er afgørende, og alle børn skal opleve at være en del af fællesskabet og blive respekteret og lyttet til. Det er afgørende, at det enkelte barn både kan vise initiativ og kan være aktivt deltagende, samtidig med at fællesskabet skaber rum til nye relationer og muligheder for eksempelvis at prøve forskellige positioner.

I Lundsgade er der blik for, at al leg, dannelse og læring sker i et socialt samspil med de øvrige børn og voksne. Husets kultur og de mange tværgående aktiviteter skaber gode forudsætninger for dannelse af børnefællesskaber indenfor de enkelte stuer men også på tværs af stuerne – samt på tværs af alder, køn og kultur.

Det er forhåbningen, at det enkelte barn opnår positive erfaringer med at være en del af et børnefællesskab, at barnet oplever at blive respekteret og lyttet til for den barnet er, at barnet får erfaringer med nogle gange at være i centrum og andre gange at give plads og lytte – og ikke mindst at blive hjulpet ind i fællesskabet, når det er svært.

Pædagogisk læringsmiljø –

I Lundsgade er det pædagogiske læringsmiljø til stede hele dagen. Læringsmiljøet er – som lovgrundlaget beskriver – baseret på et samspil mellem strukturelle parametre som personalets uddannelse og kompetencer, børnegruppernes størrelse, fysiske rammer, normering, digitale redskaber, den æstetiske udformning og en række proceselementer som eksempelvis det empatiske samspil med de andre børn og det pædagogiske personale, udfordrende dialoger og situationer samt forældresamarbejdet.

Det pædagogiske grundlag i Lundsgade, som beskrevet ovenfor, er mere end ord på et stykke papir. Det forudsætter en vedvarende refleksion over praksis, et i situationen evaluende perspektiv og ikke mindst en løbende opmærksomhed på, hvordan vi bedst organiserer og strukturerer hverdagen. Målet er, at det enkelte barn og børnegruppen samlet set får de bedste muligheder for trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Pædagogiske tværgående tema, der har fokus på læreplanstemaer, årstiden, kultur og traditioner bidrager til, at der er en fælles retning i Lundsgade – og skaber samtidig mulighed for et læringsfællesskab blandt det pædagogiske personale til gavn for videreudviklingen af det pædagogiske læringsmiljø i Lundsgade.

Lundsgade rekrutterer bredt og har et ufravigeligt fokus på kompetencer, der kan understøtte et værdiskabende læringsmiljø. Der er en ledelsesmæssig og kollektiv forventning om, at alle bidrager med deres kompetencer og løbende medvirker i både en individuel og organisatorisk videreudvikling.

Pædagogisk planlægning med didaktiske overvejelser, refleksion, opsamling af erfaringer og evaluering sker kontinuerligt på tværs af huset og med deltagelse af alle. Rammerne er ad-hoc møder, stuemøder, afdelingsmøder og personalemøder. Der er endvidere en betragtelig sidegevinst ved, at flere af medarbejderne er under uddannelse som pædagoger – pædagogmedhjælpere, der læser meritpædagoguddannelsen og akademikere, der arbejder som pædagogmedhjælpere samtidig med, at de læser til pædagoger.

Lundsgade arbejder målrettet og refleksivt med pædagogiske redskaber i "Hjernen og Hjertet". Gevinsten ved at anvende udvalgte redskaber er, at medarbejdere via det gentagne arbejde kan tilegne sig kompetencer, der kan frigive energi til at gå skridt videre i den didaktiske retning.

Arbejdet med de pædagogiske redskaber giver en række data, der dels indgår i forældresamarbejdet omkring det enkelte barn – og dels indgår på et gruppeniveau i forhold til evaluering og videreudvikling af det pædagogiske læringsmiljø.

Et konkret eksempel er, at det samlede billede af dialogvurderingerne for de 5-årige skaber et fundament for tilrettelæggelsen af det pædagogiske læringsmiljø for de kommende skolebørns afsluttende tid i børnehaven. De pædagogiske værktøjer kan dermed være et spejl på effekten af det pædagogiske læringsmiljø – og dermed også vise, hvor der er behov for justeringer i praksis.

Det er intentionen, at børn i Lundsgade oplever voksne, der præsterer deres ypperste for at skabe de bedste læringsmiljøer til gavn for det enkelte barns trivsel og hele udvikling. Børn i Lundsgade får forhåbentlig gode muligheder for at udvikle sig til livsduelige og hele mennesker, der trygt og kompetent kan navigere i, og tage del i verdenen.

Samarbejde med forældre om børns læring -

Samarbejdet med forældre om barnet starter ved opstarten i Lundsgade. Konkret sker der det, at alle forældre ved opstart bliver inviteret til en opstartssamtale. Samtalens fokus er at udveksle gensidige forventninger, at tale om barnet og dets behov og ikke mindst at give forældrene et indblik i de værdier og pædagogiske principper, der er bærende for Lundsgade.

Der bliver lagt vægt på, at hvert barn (og familie) er unikt og derfor bliver mødt individuelt. Lundsgade sætter ikke barnet ind i én ramme – og kan derfor alene give et billede af, hvilke gode erfaringer og overvejelser der er omkring opstart og understøttelse af barnets trivsel og udvikling. Samarbejdet med forældre er således meget betydningsfuldt.

Næste formelle samtale er efter 3-6 måneder. Ved denne samtale er omdrejningspunktet igen barnets trivsel og generelle udvikling. Der er særlig fokus på relationer og tryk tilknytning til både andre børn og husets voksne. Ved behov er der mulighed for at indgå særlige aftaler omkring barnets trivsel.

For vuggestuebørn bliver der ved 2-års alderen inviteret til forældresamtale. Forud for samtalen er barnet blevet sprogvurderet via SprogTrappen. Den samlede sprogvurdering er udgangspunktet for samtalen og udgør rammen for samtale omkring barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse. Samtalen er en reel samtale, der inviterer forældre til at bidrage med deres perspektiv på barnets trivsel og udvikling. SprogTrappen giver gode muligheder for at tale om konkrete iagttagelser om barnets udvikling. Redskabet giver ligeledes et godt afsæt for en fælles understøttelse af barnets fortsatte udvikling.

For børnehavebørn bliver der ved 5-årsalderen inviteret til en statussamtale. Forud for samtalen er barnet som minimum blevet dialogvurderet. Forældre er ligeledes inviteret til at foretage deres dialogvurdering af barnet. Den samlede dialogvurdering – fagprofessionelles og forældres – er udgangspunktet for samtalen. Gennem dialogvurderingen, som det fælles tredje, er der fokus på barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Yderligere forældresamtaler kan altid komme i stand – både efter ønske fra forældre og/eller fra Lundsgade.

Udgangspunktet for alle samtaler er barnets trivsel og udvikling – og hvordan barnet i fællesskab bedst muligt bliver støttet i dets trivsel og udvikling. Forældresamarbejdet vil i nogle situationer ske i form af netværksmøder, hvor relevante fagpersoner også medvirker. Tilsvarende bliver der i nogle situationer arbejdet med pædagogiske handleplaner i forhold til et enkelt barn. Handleplanen indeholder beskrivelse af pædagogiske tiltag, og bliver altid drøftet med forældrene.

Klyngens – og dermed Lundsgades – sprogstrategi indebærer endvidere en styrket forældreinddragelse. Målet er, at alle forældresamtaler indeholder temaer omkring sprog og barnets sproglige udvikling. Der er fokus på hjemmets betydning som sproglig rollemødder, og at viden og færdigheder bliver forankret i den pædagogiske praksis.

Samarbejdet med forældre sker også i hverdagens bringe og hente situationer. Lejlighedsvis vil det være muligt kort at fortælle forældre om barnets trivsel og hverdagsliv – og tilsvarende at være i dialog med forældrene om, hvordan man i fællesskab kan understøtte barnets udvikling.

Ved alle samtaler – formelle og uformelle – er der fokus på, at forældre er forskellige og dermed har forskellige behov. Konkret vil forældresamarbejdet derfor være differentieret. Personalet er dog altid interesserede og samskabende i samarbejdet med forældre, de er guidende og vejledende under respekt for den enkeltes forudsætninger og har et positivt fokus på det enkelte barn.

Opslag på Aula og stuerne ugeplaner er tilsvarende et bidrag til forældresamarbejdet. Beskrivelser om hverdagen og billeder af aktiviteter og hverdagen giver forældre et blik ind i det pædagogiske miljø. Opslagene kan ses både som "brobygning" mellem Lundsgade og hjemmene og som et afsæt for samtaler.

Forældrerådet i Lundsgade fastsætter principper for forældresamarbejdet og kan være bindeled mellem personale og den samlede forældregruppe.

Børn i udsatte positioner -

I alle dagtilbud har det pædagogiske personale et ansvar for at støtte børn med forskellige udfordringer og sikre, at alle deltager i fællesskabet.

Børn kan være i udsatte positioner af flere forskellige årsager. Det vigtige er imidlertid, at det enkelte barn skal opleve sig, som en betydningsfuld del af fællesskabet. Og tilsvarende i forhold til, at forældre i udsatte positioner skal opleve sig som en betydningsfuld del af forældrefællesskabet.

I Lundsgade er der fokus på at se, forstå og møde det enkelte barn med de forudsætninger og livsbetingelser, som det har. Det betyder, at børn i udsatte positioner bliver mødt med passende udfordringer og positive forventninger. Udgangspunktet er, at barnet kan være i udfordringer, men ikke nødvendigvis har iboende udfordringer. Der kan være tale om begivenhedsbetingede udfordringer, som eksempelvis skilsmisse eller dødsfald. Men også om børn med fysiske og psykiske funktionsnedsættelser. De voksne har derfor et vedvarende fokus på at tilbyde læringsmiljøer, der understøtter alle. Læringsmiljøet skal tilsvarende skabe rammer for inkluderende fællesskaber, hvor barnet reelt bliver støttet i dets deltagelsesmulighed. Børn i udsatte positioner har ofte glæde af at blive udfordret og opleve mestring i samspil med andre - og dermed i børne- og vokseninitierede lege og aktiviteter.

Ved behov bliver der i perioder arbejdet i mindre grupper. Formålet er at give det barn, der befinder sig i en udsat position, mulighed for i særlig grad at blive understøttet i dets trivsel og udvikling. Og altid med et udgangspunkt, hvor barnet bliver mødt med positive forventninger.

Der bliver udarbejdet handleplaner efter SMTTE-modellen, når børn eller børnegrupper giver anledning til bekymring eller særlig opmærksomhed. Handleplanerne har til formål at arbejde målrettet og evaluerende med tiltag, der kan være kortvarige eller længerevarende. Tiltagene relaterer sig altid til det pædagogiske læringsmiljø og trækker på talrige erfaringer med at arbejde med inkluderende fællesskaber.

Lundsgade har et tæt samarbejde med tværfaglige ressourcepersoner, og inviterer altid til et tæt samarbejde med involverede familier.

Sammenhæng til børnehaveklassen -

Lovgivningen slår fast, at det er vigtigt, at forældre og pædagogisk personale samarbejder om at skabe en oplevelse af sammenhæng, tryghed og trivsel hos barnet. Det gør sig gældende i alle former for overgange - og i særdeleshed i overgangen til skole.

I Lundsgade bliver der arbejdet med overgange og sammenhænge i flere forskellige former. Det sker dels i hverdagens overgange fra en aktivitet til en anden og dels i forhold til vuggestuebørnenes overgang til børnehave og i forhold til børnehavebørns overgang til skole.

Nøgleordene er forberedelse på det "næste", forudsigelighed og genkendelighed samt understøttelse af de nødvendige kompetencer for en positiv oplevelse af mestring.

Lundsgade har et Stærkt Samarbejde med naboskolen Øster Farimagsgades Skole. Samarbejdet er en direkte forlængelse af det fastsatte kommunale minimums samarbejde, der skal finde sted mellem dagtilbud, skoler og KKFO'er i Københavns Kommune.

Det stærke samarbejde betyder; at der er et fælles fokus på barnets trivsel og udvikling, at Lundsgade og skolen har et samarbejde om at understøtte børns sprogudvikling, at der sker koordinering og vidensdeling af pædagogiske indsatser med henblik på at se børnenes hverdag fra et helhedsperspektiv.

Helt konkret sikrer samarbejdet, at alle kommende skolebørn i børnehaven som minimum har besøgt en skole og en fritidsinstitution inden skolestart. Lundsgade har adskillige besøg på Øster Farimagsgades Skole, hvor både børn til skolen og øvrige børn deltager. Fokus er, at barnet stifter bekendtskab med et skole- og fritidsinstitutionsmiljø, og derved gennem gode oplevelser får mulighed for at genkende form- og indholdsdimensioner fra børnehaven i skolen.

For børn, hvis trivsel og udvikling giver anledning til bekymring i forhold til skolestart, er der i samarbejde med forældre særlige overgangsforløb og videns-overdragelse.

Alle kommende skolebørn i Lundsgade mødes hver onsdag på tværs af de tre børnehavestuer og med en fast gruppe af voksne.

Det pædagogiske læringsmiljø har fokus på at understøtte børnenes parathed til at møde nye udfordringer, fordybe sig over længere tid, være vedholdende, kunne sprogligt interagere, kunne indgå i et børnefællesskab og tage initiativ til at indgå i relationer. Kort sagt er fokus, at barnet udvikler et godt fundament - og skaber grundlag for positive forventninger til og færdigheder i forhold til de sociale fællesskaber i skolen.

I det konkrete pædagogiske arbejde er der fokus på de seks læreplanstemaer og de tilknyttede læringsmål. Hvert et tema er betydningsfuldt og kan betragtes selvstændigt - men værdien i forhold til barnets hele udvikling og trivsel er at se temaerne i sammenhæng. Det sker i udpræget grad i det pædagogiske læringsmiljø omkring storbørnsgruppen.

Eventuelle særlige opmærksomhedspunkter i læringsmiljøet bliver identificeret gennem løbende iagttagelser og ved gennemgang af 5-års dialogvurderinger i et gruppeperspektiv.

Inddragelse af lokalsamfundet -

Ifølge dagtilbudsloven skal det fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet inddrager lokalsamfundet i arbejdet med etablering af pædagogiske læringsmiljøer.

I Lundsgade er der en aktiv inddragelse af lokalsamfundets naturområder, kunst- og kulturinstitutioner.

Naturområderne - både nære og mere fjerne - bliver betragtet og anvendt som pædagogiske rum. Områdernes diversitet supplerer det miljø, der er inde og ude i Lundsgade. Naturområderne kommer pædagogisk i spil indenfor alle seks læreplanstemaer. Eksempelvis når barnet gør sig erfaringer med kropslig og fysisk interaktion med naturen, når barnet får forståelse for naturfænomener og begyndende kendskab til arter, når de udvikler empati for levende væsner og opnår tilknytning til steder - men også når mødet med naturområderne understøtter barnets sproglige og kommunikative færdigheder, dets udvikling af selvstændighed og giver dem erfaringer med at være en del af et forpligtende fællesskab.

Kunst- og kulturinstitutionerne tilbyder udtryksformer, oplevelser og erfaringer, der samlet set bidrager til barnets forståelse for omverdenen, barnets udvikling af fantasi og udvidelse af dets horisont.

En tur på den Hirschsprungske samling eller Statens Museum for Kunst kan medvirke til, at barnet får kropslige, sanselige og kognitive oplevelser, der adskiller sig fra hverdagen, men samtidig sætter spor og skaber mening og betydning for barnets hele udvikling og trivsel. Det er tydeligt, at de spor, som børnenes oplevelser sætter, indgår i processer, hvor barnet selv er skabende og afprøver forskellige æstetiske udtryksformer og teknikker. Kunst- og kulturoplevelser indgår tilsvarende i arbejdet med at møde en kulturel mangfoldighed og tilbyde oplevelser, der giver børnene forståelse af at skikke, sprog og levemåder kan være forskellige. Oplevelserne er på den måde et bidrag til den diversitet, der allerede er i Lundsgade og som samlet set kan bidrage til vise børnene noget, de ikke har set før, lade dem høre noget, de ikke har hørt før, og gøre noget, de ikke har gjort før.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø -

Ifølge dagtilbudsloven skal arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i dagtilbuddet integreres i det pædagogiske arbejde med etablering af pædagogiske læringsmiljøer. Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv, og børns oplevelser af børnemiljøet skal inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed.

Børnemiljøet i Lundsgade bliver set og vurderet i et børneperspektiv. Det fysiske børnemiljø bliver vurderet i relation til KIDS's iagttagelser, hvor fokus er at skabe fysiske rum og rammer, der understøtter en høj kvalitet i dagtilbuddet og virker i et børneperspektiv. Rummenes indretning og etablering er på den måde en løbende proces med fokus på en vedvarende understøttelse af børnenes trivsel og udvikling, og med inddragelse af børnenes perspektiv og de voksnes sensitivitet.

I det psykiske børnemiljø er der fokus på relationer og deltagelsesmuligheder i fællesskaberne. Der bliver arbejdet med forskellige børnegrupper, hvor formålet er at skabe rammer, der på bedste vis understøtter det enkelte barn og børnegruppens trivsel og udvikling. Børnegrupperne relaterer sig bredt til alt fra spisegrupper til lege- og relationsgrupper. I Lundsgade er udvikling og vedligeholdelse af et positivt og understøttende psykisk børnemiljø en integreret del af det pædagogiske arbejde omkring barnets alsidige personlige og sociale udvikling. Fokus er på det forpligtende fællesskab, hvor alle har lige ret til at udfolde sig – og alle dermed også har pligt til at skabe deltagelsesmuligheder for alle. Det æstetiske børnemiljø har betydning for, hvordan børnene oplever deres omgivelser. I Lundsgade er der en bevidsthed om, at æstetik ikke – alene – er et spørgsmål om det "skønne". Æstetik handler i høj grad om kunsten og dens virkemidler, om sansning og den sanselige tilgang til verden.

Konkret er der i Lundsgade en opmærksomhed på børnenes oplevelse af og udtryk for, om rum og rammer er rare og virker inspirerende. I modsat fald bliver der arbejdet med det æstetiske børnemiljø, således at børnene i deres væren viser tegn på, at de bliver inspireret, udfordret og motiveret til læring og udvikling og dermed bliver understøttet i deres trivsel.

Alsidig personlig udvikling

“Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

På Danmarks Læringsportal (Alsidig personlig udvikling (emu.dk)) fremgår følgende om “alsidig personlig udvikling”:

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.

Engagement

Læringsmiljøet skal støtte børns engagement gennem bl.a. at fremme intensitet i måden, børn deltager i samspil og aktiviteter på. Læringsmiljøet skal fremme børns engagement og deltagelse, så børnene derigennem oplever fordybelse, selvrespekt, selvtillid og selv-værd. Børn udvikler engagement, når de indgår i relationer med betydningsfulde andre, hvor de oplever sig respekteret, passet på og værdsat af nære, tillidsgivende voksne.

Livsduelighed

Læringsmiljøet skal gennem leg og andre meningsfulde aktiviteter bidrage til, at børn gør sig væsentlige erfaringer med forskellige sociale positioner, som giver dem et grundlæggende demokratisk værdisæt, der udvikler og understøtter børnenes dannelse og livsduelighed. Læringsmiljøet skal understøtte, at børn engagerer sig i leg og aktiviteter, der inviterer dem til at udfolde, udforske og erfare sig selv og hinanden på mange og nye måder. Børnenes selvforståelse og handlemønstre skal også udfordres i både leg og aktiviteter, hvor børnenes eller det pædagogiske personales handling eller forståelser begrænser barnets egen eller andres udvikling. Det pædagogiske personale skal invitere børn til at udtrykke sig respektfuldt og anerkende deres perspektiver og oplevelser af hverdagen i dagtilbuddet. Herigennem får børn medbestemmelse og oplever at være betydningsfulde og at være medskabende af egne livsbetingelser. Samtidig får børnene erfaringer med vigtigheden af at være opmærksom på andres oplevelser af, perspektiver på og meninger om verden. Gennem deltagelse i fællesskaber får børnene grundlæggende erfaringer med at indgå i, høre til og navigere i disse og en forståelse af demokrati og

demokratiske processer. Det er særligt vigtigt, at dagtilbuddene understøtter, at børn i udsatte positioner gør sig erfaringer med og aktivt indgår i disse gensidigt forpligtende fællesskaber.

Gåpåmod

Læringsmiljøet skal understøtte børn i at udtrykke deres følelser og håndtere konflikter hensigtsmæssigt uden at miste gåpåmodet. Evnen til at håndtere modgang og udfordringer samt at udvise vedholdenhed er central for børns mulighed for at influere på deres egen hverdag i dagtilbuddet, men er også en central kompetence, der får betydning for det senere livsforløb, i skolen som i alle andre livsarenaer. Det pædagogiske personale skal i samarbejde med forældrene sikre, at udfordringerne ikke overstiger børnenes kompetencer eller overskrider deres grænser. Læringsmiljøet skal i forlængelse heraf introducere børn til forskellige måder at håndtere konfliktfyldte situationer og følelser på og give børnene mulighed for at eksperimentere med disse. Dette kræver mod. Det pædagogiske personale skal støtte børnene i at turde gå deres egne veje, for eksempel ved at børnene vælger aktiviteter eller relationer til og fra, når de ikke matcher deres trivsels-, lærings- og udviklingsbehov under hensyntagen til, at børnene også i høj grad bør deltage i det samlede børnefællesskab.

Deltagelseskompetence

Læringsmiljøet skal understøtte og udvide barnets erfaringsverden, så børn kan og tør deltage samt tage initiativ til at skabe de muligheder for livsudfoldelse, de ønsker sig i de fællesskaber, de indgår i. Børn øver sig i deltagelseskompetence ved at balancere mellem iagttagende og mere initiativtagende positioner i de forskellige aktiviteter og relationer, de indgår i. Læringsmiljøet skal give børn mulighed for at forfølge, engagere og fordybe sig i det, de er optagede af, så børn også lærer at prioritere blandt mange mulige tilbud. Læringsmiljøet skal motivere børn til at undres, pirre børnenes nysgerrighed, anerkende børnene for deres fund, støtte børnene i vedholdenhed og støtte deres innovative formlaan. Fordybelse understøtter også børnenes koncentrations- og abstraktionsevne, hvilket er afgørende for deres udvikling og læring både i hjemmet, i dagtilbud, i skolen og videre i livet.

Praksiseksempler

Alle børn bliver understøttet i at udfolde sig, udforske og erfare sig selv og hinanden. Det sker både på kendte og på nye måder – og med fokus på, at børnene får tillid til egne potentialer. Når børnene får plads til at danne deres egne erfaringer, giver det grobund for alsidig personlig udvikling.

Barnet hælder f.eks. selv vand i koppen – hvor meget vand er der plads til? Når vandet løber over, bliver der vådt på bordet – og måske bliver barnet vådt. Her lader vi barnet opleve, hvordan det føles – kan jeg lide det, eller kan jeg ikke lide den følelse? Herigenem kan barnet skabe egen erfaring.

Når barnet oplever at lykkes eller ikke lykkes, danner det erfaringer i barnet. Vi støtter barnet i at turde og være tryk i at øve selvhjulpenhed – men også i at kunne bede om hjælp. Det kan være i situationer, hvor børnene øver selv at tage tøj på f.eks. i garderoben eller i forbindelse med middagsluren. Når børnene er med til at dække bord og tage af bordet. Og når børnene øver sig i konflikthåndtering, f.eks. når to børn gerne vil lege med den samme ting – kan de klare konflikten? får de brug for hjælp?

Når vi støtter børnene, giver vi dem tid til at komme med deres egen reaktion. Vi stiller spørgsmål, der hjælper dem til at være deltagende i at finde løsningsforslag. Vi gør det på en måde, hvor vi er opmærksomme på barnets nærmeste udviklingszone.

Vi giver barnet plads til at trække sig, hvis det har brug for at observere en aktivitet. Nogle indtryk kan være overvældende og kræve tid før barnet tør at involvere sig. Det kan være i forbindelse med kulturelle oplevelser, når vi er ude af husets vante rammer. Måske skal barnet opleve musikken til en koncert på afstand, før barnet tør lytte midt i en stor mængde af mennesker. Vi hjælper barnet med at sætte ord på sine oplevelser. "Jeg så, at du turde stå helt tæt på. Hvordan var det?"

Når vi udforsker naturen, kan barnet måske opleve grænseoverskridende ting. Tør jeg holde en edderkop? Tør jeg se, når en and bliver parteret? Vi spejler barnets følelser og giver plads til f.eks. at være ked af det, eller være sur eller frustreret. Vi sætter ord på følelser og vi er "ved siden af" barnet med en anerkendende tilgang og støtte. Vores fokus er, hvordan vi taler til barnet og ikke om barnet. Et barn får måske fingrene i en ting, man ikke må lege med. I stedet for at sige "har du nu taget den igen!?". Siger vi "hvor var det godt du fandt den, den havde jeg lagt et fjollet sted". Og "så du lige (navn på kollega/ barn), er så god til at hjælpe". Positive forventninger giver barnet en positiv forståelse af sig selv og derved grundlag for et spirende selvværd.

Når barnet har forståelse for egne grænser, krop, følelser og "kunnen", bliver det nemmere at byde ind i et fællesskab og opnå medbestemmelse. I dagligdagen ses medbestemmelse eks. i morgensamlingen, "tør jeg byde ind med min mening?". Vi følger barnets spor og siger "du vil gerne synge Rapanden Rasmus, sikke en god idé! Se dine venner var med på den".

Vi prioriterer små grupper for at sikre plads til, at det enkelte barn kan ytre sig, udfolde og udvikle sig. Med små grupper har vi mulighed at være mere nærværende og guidende i processen, samt se og møde børnene i deres nærmeste udviklingszone.

Vi gør os umage med at kende det enkelte barn. Et eksempel: Et barn vågner som den første i det lille soverum på stuen. Barnet giver et lille skrig, og da en voksen åbner døren, sidder barnet fortumlet på sin madras. Sådant vågner barnet ofte, og den voksne ved, at barnet skal bruge tid på at komme til sig selv efter sin middagslur. Den voksne trækker madrassen med barnet, og soveposen med ind på stuen og lukker døren, så de andre børn kan sove videre. Barnet putter sig ned i sin sovepose igen og ligger og blunder. Barnet følger lidt med i, hvad der foregår på stuen, og efter lidt tid smiler barnet og sætter sig op. Den voksne spørger, om barnet er klar til at komme op, men barnet ryster på hovedet og kravler ned i soveposen igen. Det gentager sig et par gange, barnet bliver nusset lidt, og hygger sig og smiler. Efter ca. 10 minutter er barnet klar og vil gerne op og lege. Vi kan se på barnet at overgang fra middagslur til aktiviteter er blevet væsentligt bedre med denne opvågningsrutine, der følger barnet eget tempo.

Vores pædagogiske tilgang til alsidig personlig udvikling er, at "låner vores nervesystem ud". Barnet spejler os, og vores følelser og engagement. Vi er med til at gå foran, ved siden af, og bagved – og vi er tilgængelige, anerkender og spejler barnets følelser. Vi fokuserer på det enkelte barn, skaber øjenkontakt og nærvær. Vi deler vores begejstring og glæde med barnet når ting lykkes. Og vi ærgrer os sammen med barnet, men motiverer til at prøve igen, når ting ikke bliver som forventet.

Social udvikling

“Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.”

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

På Danmarks Læringsportal ([Social udvikling.pdf \(emu.dk\)](#)) fremgår følgende om “social udvikling”:

Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed. Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.

Deltagelse og medindflydelse

Børn i dagtilbuddet skal deltage i sociale fællesskaber, hvor de oplever at høre til, og hvor de kan bidrage værdifuldt og relevant til fælles lege, aktiviteter og samvær. Alle børn, og særligt børn, der længerevarende befinder sig i udsatte positioner, er afhængige af, at det pædagogiske læringsmiljø opfatter forskellighed som en ressource og understøtter muligheden for deltagelse og medindflydelse til fælles glæde og engagement.

Empati

Relationer er en væsentlig del af grundlaget for, at børn lærer sig empati. Empati handler om at mærke egne følelser, at kunne sætte sig ind i andres følelser og oplevelsesverden og at kunne handle på måder, der også understøtter samspillet med andre. Indbyrdes relationer og venskaber mellem børn har stor betydning for den sociale læring og medvirker til udvikling af sociale færdigheder, som det ofte ses i legen. Det er væsentligt for børns udvikling af empati, at det pædagogiske personale er optaget af børneperspektiver, som børnene udtrykker både verbalt og kropsligt. Relationer mellem det pædagogiske personale og børnene, der bygger på ligeværd, forståelse og indlevelse medvirker til, at børnene udvikler selvstændighed og får medbestemmelse, men også til, at børnene får forståelse for andre og betydningen af handlen i fællesskabets og hinandens interesse. Alle børn har brug for at blive mødt med positive forventninger, fordi det fremmer børnenes gåpåmod og positive forventninger til omverdenen. Læringsmiljøet skal både understøtte børns

daglige trivsel og sociale omgang med hinanden, men også bidrage til, at børnene får erfaringer med at begå sig i verden udenfor. Det er særlig vigtigt for sammenhængen til skolen, at børnene har gode erfaringer med at tage initiativ til at indgå i relationer og med at løse konflikter. Samarbejdet med forældrene spiller en central rolle for barnets sociale læring og udvikling. Dialogen mellem forældrene og det pædagogiske personale kan medvirke til gensidig forståelse af barnets perspektiv og det sociale liv i dagtilbuddet med henblik på at understøtte barnets læring og børnenes indbyrdes relationer og fællesskab. Samarbejde og dialog kan også bidrage til at forebygge mobning.

Legens betydning for social læring

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at legen er grundlæggende, for derigennem lærer børn at forhandle, at indgå kompromisser og at løse konflikter. Et af legens kendetegn er, at den bliver til undervejs, og at børn derfor må afstemme med hinanden hele tiden. Børns sociale læring og udvikling finder også sted, når de iagttager andre børns leg, så de fx lærer at afkode leges formelle og uformelle regler og komme med konstruktive legeudspil, der kan bringe dem ind i og fastholde legen. Børnene kan med andre ord lære forskellige sociale omgangsformer til at begå sig både i hverdagen i dagtilbuddet og generelt i livet, herunder også i skolen. Læringsmiljøet skal understøtte børns lyst til at lege, udforske og eksperimentere. Nogle børn kan have svært ved at få adgang til legefællesskaber, selv om de gerne vil deltage. Derfor må det pædagogiske personale løbende veksle mellem at gå foran, ved siden af og bagved børnene med henblik på at understøtte børnenes deltagelse i legefællesskaber. Børn er forskellige og har brug for forskellige udfordringer. Forskelligheden kan handle om alder, køn, kulturel og social baggrund og individuelle interesser. I tilrettelæggelsen af læringsmiljøet og rammer for legen spiller såvel det fysiske miljø, indretningen, legetøjet og atmosfæren også en vigtig rolle.

Praksiseksempler

I Lundsgade arbejder vi både i vuggestuen og i børnehaven løbende i små grupper og med relationsgrupper.

I vuggestuen mødes f.eks. de ældste børn fra de fire stuer hver mandag formiddag i gruppen "Børnehaveaspiranterne". Gruppen besøger børnehaven, går på tur, tager tog og bus, øver sig i at gå i hånd med hinanden, besøger nærområdets legepladser og parker. Vigtigst af alt er der fokus på at danne nye relationer til de andre børn, der skal med videre i børnehaven. Vi ser spirende venskaber og relationer på tvær af stuerne, og når børnene starter i børnehaven, ser vi, at de ser velkendte ansigter i børnegrupperne.

I børnehaven er der hver onsdag formiddag relationsgrupper. Børnene fra de tre stuer indgår i 3-4 relationsgrupper. Grupperne bliver planlagt med afsæt i tidligere erfaringer og ud fra løbende pædagogiske overvejelser. Indholdet tager udgangspunkt i læreplanstemaerne – men har et særligt fokus, der f.eks. kan være naturdannelse, bevægelse, musik, kreativitet og børnefællesskaber.

Udgangspunktet for relationsgrupperne er at danne nye relationer på tværs af børnehavens stuer og at blive tilbudt en bred vifte af forskellige pædagogiske aktiviteter og læringsforløb. Der sker en løbende evaluering, der bliver inddraget i den pædagogiske praksis. Relationsgrupperne arbejder med det valgte tema i typisk 6-8 uger, hvorefter der bliver sat fokus på et nyt tema. På denne måde er der tid til både at få mulighed til at danne nye relationer og gøre sig erfaringer med det givne tema.

I børnehaven bruger vi vores daglige rutiner til at arbejde med social udvikling. F.eks. ved samling, hvor vi sidder sammen i en rundkreds og har fokus på turtagning og fællesskabet. En voksen spørger f.eks. "hvad har I lavet i weekenden?", og børnegruppen skiftes til at få ordet. Et andet eksempel kan være ved vores samlinger på Legetøjsdag (1. fredag i

måneden). Her skiftes børnegruppen til at præsentere deres medbragte legetøj, nogle med store armbevægelser, andre med mindre.

Et eksempel er også ved måltidet. Her har vi fokus på at vente på tur til selv at tage mad fra fade og skåle, at give det videre til sin sidekammerat, samt at vurdere hvor meget mad man selv kan tage, så der er nok til alle vennerne ved bordet. Når alle har taget mad på tallerkenen, siger vi værsgo og spiser sammen.

I vuggestuen arbejder vi også med turtagning og blik for børnefællesskabet – blandt andet ved samlinger. Her er det forskelligt, om vi sidder rundt om bordet eller på gulvet. Men børnegruppen skiftes f.eks. til at vælge en sang, som vi synger i fællesskab.

Vi arbejder med "Fri for mobberi" i hele Lundsgade.

I børnehaven bruger vi blandt andet billedkortene fra kufferten. Her sidder vi sammen i en lille gruppe og taler om, hvad der sker på billedet. Hvilke følelser har børnene? Hvad ville "man" selv gøre, hvis det var en af vennerne, der var triste? Har I selv stået i en lignende situation?

Vi laver massage, hvor vi skiftes til at give hinanden massage, imens vi lytter til massagehistorierne fra kufferten. Vi taler om, hvad en god ven er, hvordan en god ven kan hjælpe sine venner. Vi laver teaterstykker, hvor vi f.eks. viser forskellige løsninger på samme situation.

Et teaterstykke kan se sådan ud: "Børnene sidder i sofaen på stuen, som publikum. De voksne indtager scenen foran dem. Her står et magnettårn, som den ene voksen har bygget. Ind kommer en anden voksen, der smadrer hele magnettårnet med vilje. Den første voksen bliver sur og slår den anden voksen. Begge græder."

Teaterstykket slutter og de voksne spørger børnegruppen, hvad de også kunne have gjort. Børnegruppen foreslår f.eks., at man i stedet for at slå siger "stop, det vil jeg ikke have". De voksne spiller teaterstykket igen, nu med børnenes forslag som afslutning.

Når vi i vuggestuen arbejder med "Fri for mobberi", er det f.eks. ved at kigge på plakaterne fra kufferten, der viser forskellige følelser. Vi går ud på badeværelset og kigger ind i spejlet, og undersøger hvilken mimik og følelser, der kan hænge sammen. Vi laver bordteater med dyr, hvor det ene dyr bliver bidt af det andet dyr – "Det gør ondt", "hun er ked af det", osv.

Kommunikation og sprog

“Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.”

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

På Danmarks Læringsportal ([Kommunikation og sprog \(emu.dk\)](https://www.emu.dk)) fremgår følgende om “kommunikation og sprog”:

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale. Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.

Interaktioner

Sprog læres som en naturlig forlængelse af den udveksling, der foregår som blikretning, pludren og gestik, og det kræver nærvær, øjenkontakt og fælles opmærksomhed. Det pædagogiske personale skal derfor være indlevende og nysgerrigt og have lyst til kommunikation og samtale med fokus på det, børnene er optagede af. Det har stor betydning for børnenes kommunikative og sproglige udvikling, hvordan det pædagogiske personale henvender sig til børnene, taler med dem, giver beskeder og sætter ord på det, der sker i forbindelse med rutiner og aktiviteter. Kvaliteten i samtaler mellem det pædagogiske personale og børnene er i det hele taget væsentlig og særlig betydningsfuld for børn i udsatte positioner.

Sproglige rollemodeller

Børns sprog udvikles i dialoger med sproglige rollemodeller ved at lytte, fortælle, stille spørgsmål til deres omgivelser og lege med sproget. Når børn eksperimenterer kommunikativt og sprogligt, opnår de erfaringer med at aflæse, genskabe og udvikle en passende kommunikation i forskellige situationer og fællesskaber. Det betyder bl.a., at det pædagogiske personale må hjælpe alle børn til at indgå i dialoger, hvor de lærer at skiftes til at være i en tale- og en lytteposition.

Fællesskaber

Kommunikation og sprog er centralt for at danne relationer, indgå i fællesskaber og vedligeholde venskaber. At lære fra andre børn på tværs af aldre er essentielt i sprogudviklingsprocessen. Legen er vigtig som en øvebane for barnets nonverbale og verbale kommunikation, ordforråd og sætninger. Det er derfor afgørende for barnets tilegnelsesproces, at barnet understøttes i at deltage i legen, fx ved at det pædagogiske personale i nogle tilfælde deltager i og rammesætter børns leg. Det pædagogiske personale kan samtidig anvende børnenes legeindhold som pejlemærke for mulige samtaleemner, men også som pejlemærke for, hvad der kan være en udfordring for det enkelte barns sprogudvikling. Det pædagogiske personale har ansvar for, at børn får mange og forskellige erfaringer med sprog i selvorganiseret og spontan leg og andre meningsfulde aktiviteter med hinanden. I den forbindelse er det centralt at have blik for de børn, der ikke af sig selv indgår i samtaler, lege og aktiviteter, med henblik på, at de også kommer til at indgå i fællesskaber, der understøtter deres kommunikative og sproglige udvikling. Læringsmiljøet må tilbyde børn en bred vifte af sproglige læringsmuligheder og aktiviteter, der understøtter tilegnelsen af sprogforståelse, ordforråd, udtale og sætningsdannelse i sammenhænge, der er meningsfulde for børn. Det pædagogiske personale kan fx gennem samtaler, spørgsmål, historiefortælling og leg sætte ord på børnenes forskellige oplevelser. Sproglige læringsmuligheder skal indtænkes i alle rutiner og i planlagte og spontane aktiviteter, hvor børn introduceres til nye begreber og udtryksformer såsom fx skrift-, symbol- og billedsprog. Læringsmiljøet i dagtilbud må give børn adgang til bøger, skriveredskaber, papir og andre skriftlige produkter, så børn bliver introduceret til bøgernes univers og nysgerrige på skriftsproget, herunder får mulighed for at kigge i bøger, stille spørgsmål om bogstaver, få læst højt og snakke med det pædagogiske personale om det, bøgerne rummer. Læringsmiljøet skal sikre, at det pædagogiske personale via refleksion over organisering og pædagogisk didaktiske overvejelser skaber samtaler af høj kvalitet i alle sammenhænge mellem det pædagogiske personale og børn og børn imellem, lige som det pædagogiske personale må samarbejde med forældre om børns sprog både i forhold til det enkelte barn og i forhold til børnefællesskabet i dagtilbuddet.

Praksiseksempler

Vi understøtter, at alle børn udvikler sprog, der kan bidrage til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden. Vi er derfor opmærksomme på, at vi som voksne er gode sproglige rollemodeller, verbalt som nonverbalt for børnene. Vi lægger stor vægt på at have et meget beskrivende sprog i vores hverdag.

Alle følelser er okay og kan italesættes, så børnene bliver støttet i en forståelse af, hvad der sker inden i dem, og selv kan sætte ord på.

Vi hjælper børnene med at skabe en fortælling i legen ved at byde ind med forskellige elementer. Når der er børn på stuen, der har svært ved at kommunikere med de andre, og måske derfor kommer til at være meget fysiske, taler vi med barnet om, hvordan det andet barn kan opfatte situationen, og hvordan man kan skabe kontakten på en mere produktiv og positiv måde.

Et eksempel kan være, at børnene leger bus og den voksne spørger, "hvor skal vi hen?". Børnene siger: "I Zoo!". Den voksne byder nu ind med, "nej, skal vi så se elefanten?". Hele seancen kan nu handle om elefanter, hvordan de går og hvilke sange, vi kan om elefanter. Når vi f.eks. skal på tur, taler vi i detaljer om, hvad vi skal. "Nu skal vi ud, og tage vores sko og overtøj på". Når vi er kommet afsted, taler vi om de ting, vi ser. Vi støtter børnenes begrebsdannelse ved at benævne deres krop, forholdene og retningerne. "Se nu skal du

træde ned i skoen", "tag fat og tag først venstre arm ind i ærmet. Så højre arm ind i det andet ærme". På denne måde bliver ord og handling konkrete for barnet.

Vi understøtter, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber. Vi har respekt for det enkelte barn sproglige udvikling, samtidig med at vi bruger viden fra sproglige iagttagelser til at støtte barnets fortsatte sproglige udvikling.

Vuggestuebørn begynder at gemme sig bag de ophængte soveposer på væggen. En voksen ser børnenes leg, og bidrager med spontan sang om det, som børnene leger. "At gemme sig, det er en leg...". Sangen gør, at børnene bliver i legen – og samtidig oplever børnene, at deres initiativ bliver påskønnet. Legen og sangen udvikler sig, og flere børn kommer til. Børnene får mulighed for at få erfaringer med at vente på tur, erfaring med aktion og reaktion, og et kommunikativt samspil.

Vi er tilsvarende løbende opmærksomme på, at børnene tilegner sig nye ord og bruger dem i deres indbyrdes lege. Vi viser en oprigtig interesse i samtale med børnene. Vi holder øjenkontakt, svarer børnene, når de henvender sig til os og giver barnet tid til, at de kan svare tilbage. F.eks. under måltidet, hvor der er plads til målrettede dialoger omkring bordet. Her er der plads til at lytte og få taletid på tur. Vi benytter også dialogisk læsning med børn i mindre grupper og understøtter sange med fagter.

Billeder kan være et oplagt udgangspunkt for en samtale. Ved samling "læser vi billeder" ligesom vi "læser bøger". Hvad ser du? Børnene får mulighed for at tale om det de ser og får af tanker. Samtalen kan bevæge sig i mange retninger – det vigtige er netop samtalen og det at få erfaringer med, at samtaler har en værdi i sig selv.

Et andet eksempel er et par større børn, der snakker om, at bilparken var mangelfuld. Børnene får det tilbud, at de kan tegne biler, og skrive et ønskepostkort. Børnene griber idéen og bruger blyant og dymo på et postkort. De kopierer den tekst, som de sammen med en voksen har udformet, og som den voksne har skrevet. Børnene afleverer med glæde postkortet til leder, og er spændte på, om postkortet vil berige stuen med nye biler.

Børnene viser stor glæde og forventning til, hvornår pakken kommer. Hvad nu vis den kommer, når der er vinterferie? Den voksne aftaler med børnene, at pakken først bliver pakket ud, når vinterferien er slut.

Børnene bad efterfølgende om, at få postkortet igen. For at alle kunne få et eksemplar, blev kortet kopieret af et par børn – og delt ud til dem, der havde været med i aktiviteten. Aktiviteten er både værdifuld for det enkelte barn – og giver samtidig andre børn en interesse for at formulere ønsker om nye ting til stuen. Aktiviteten giver grundlag for, at børnene får erfaringer med, at kommunikation og skriftsproget har en værdi og kan indfri ønsker. Forhåbentlig lager det sig som et godt eksempel, der kan give lyst til yderligere kommunikation.

Krop, sanser og bevægelse

“Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen”.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

På Danmarks Læringsportal ([Krop, sanser og bevægelse \(emu.dk\)](http://krop.sanserogbevægelse.emu.dk)) fremgår følgende om “krop, sanser og bevægelse”:

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel. Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden samt følelsesmæssige og sociale processer, lige som al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen. Læringsmiljøet i dagtilbuddet skal give alle børn, herunder de børn, som har begrænsede erfaringer med krop, sanser og bevægelse, mulighed for at deltage i fællesskaber, aktiviteter og leg, og det pædagogiske personale skal motivere børn til at bevæge sig ved at vise glæde ved bevægelse og kropslig udfoldelse. Børnene skal inviteres til at få mange forskellige kropslige erfaringer i et læringsmiljø, hvor bevægelsesglæde, kreativitet og leg er nøglebegreber, og hvor det pædagogiske personale understøtter det enkelte barn og skaber fleksible, inkluderende læringsmiljøer. Det pædagogiske personale er nysgerrigt og udvælger og følger bevidst børnenes bevægelsesinitiativer, så børnene oplever selv- og medbestemmelse som en naturlig del af deres dannelsesproces. Forældre inddrages via dialog og som samarbejdspartnere med hensyn til at give børnene gode betingelser for bevægelse, fx ved at dele pædagogiske overvejelser om værdien af risikoorienteret leg og det at udfordre og følge børnenes bevægelsesmæssige interesser.

Krop

Kroppen er grundlaget for børnenes deltagelse i samfundets forskellige fællesskaber og har både en fysisk og en eksistentiel dimension. Den fysiske dimension omfatter forståelsen af kroppen som biologisk system med alle kroppens forskellige dele, delenes funktioner, samspil og reaktioner. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at børn har mulighed for at erfare verden med deres krop og gennem deres krop. Kroppen er sæde for bevidsthed om andet og andre og om egen krop i verden, herunder i æstetiske, sociale, følelses- og bevægelsesmæssige processer. Gennem kropslige erfaringer undersøges

fx "hvem er jeg" og "hvad kan du – kan jeg mon også det?", og således udvikles kropside-teten via kropslige erfaringer i sociale samspil. Kroppen er sæde for såvel det psykiske hel-bred (fx trivsel) som det fysiske helbred (fx ernæring, hygiejne, bevægelighed).

Sanser

Sanserne er børns adgang til verden og fundamentet for at opfatte og begribe verden. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte stimulering af de tre motoriske grundsanser (den taktile sans, den vestibulære sans/labyrintsansen og muskel-led-sansen) i samar-bejde med de fire øvrige sanser (lugtesansen, synssansen, smagssansen og høresansen). Det har afgørende betydning for barnets motoriske udvikling og automatisering af bevæ-gelser (såvel grov- som finmotorik). Den fysiske side af sansning kan ikke stå alene. Sanse-lige læringsmiljøer skal tilgodese en æstetisk dimension, hvor børns legende undersøgel-ser og kreative eksperimenter med bevægelse er i centrum. Miljøerne skal skabe rum for børnenes erfaringer med kropslige fornemmelser og følelser, herunder rolig kontakt til kroppen, hvor det enkelte barn udvikler kendskab til og tryghed ved kroppens reaktioner og signaler og oplever en ro ved at hvile i sig selv: Der skal både være plads til børnenes kropslige "væren" og "gøren".

Bevægelse

I bevægelsesfællesskaber udvikler barnet mestring af kropslige/sanselige indtryk og ud-tryk og styrker sin evne til at aflæse og forstå andre børns og voksnes gestik, mimik, og kropslige udtryk. Bevægelse handler om børns aktive udforskning af verden og kroppens muligheder såvel alene som sammen med andre børn og aktivt pædagogisk personale i et inkluderende børnefællesskab og i samspil med de fysiske omgivelser ude og inde.

Praksiseksempler

I Lundsgade understøtter vi, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange for-skellige måder at bruge kroppen på. Vi har fokus på, at alle børn oplever krops- og bevæ-gelsesglæde både i ro og i aktivitet. Vi har også fokus på, at børnene bliver fortrolige med deres krop, deres kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og ikke mindst mange forskellige former for bevægelse.

I dagligdagen har både vuggestue- og børnehavebørn mulighed for mange kropslige og bevægelsesmæssige erfaringer. Det gælder både inden- og udendørs. Legepladsen har i den forbindelse en særlig værdi med dens mange forskellige lege- og bevægelseszoner. Legepladsen er derfor højt prioriteret i både vuggestuen og børnehaven.

Som supplement til hverdagens fokus på krop, sanser og bevægelse mødes en gruppe børn fra hver af vuggestuegrupperne i den store sal en gang ugentlig. Der bliver skabt et læringsmiljø, hvor krop, sanser og bevægelse er i fokus. Der er mulighed for at bruge kroppen på mange forskellige måder gennem de forskellige aktiviteter og lege. De voksne understøtter børnenes lege, og hjælper dem med at lege og bevæge sig i både high og low arousal. Der er plads til det enkelte barns interesser og behov, men samtidig introduceres nye lege og bevægelsesmønstre i det enkelte barns tempo. Faldskærmslegen er et eksem-pel på en leg, der understøtter barnets brug af kroppens sanser og bevægelse. I den leg er der mange måder at være med på. Man kan holde faldskærmen, sidde ovenpå den, under faldskærmen, se på faldskærmen, mærke faldskærmen osv. På den måde kan det enkelte barn være nysgerrig på og gøre sig erfaringer med, hvad deres egen krop kan, hvad andre børns kroppe kan, samt hvad faldskærmen kan.

Også børnehaven bruger den store sal en gang ugentlig – og har på lignende vis fokus på forskellige former for bevægelseslege. I valget af bevægelseslege er der blandt andet fokus på muskelstyrke og stabilitet i kroppen, på at videreudvikle evnen til at hæmme impulser

der ikke er relevante i den givne situation, på videreudvikling af mental fleksibilitet så uventede udfordringer kan håndteres.

Sanser og bevægelser indgår også i andre sammenhænge. Et eksempel er relations-gruppen "musik og bevægelse", der i arbejdet med temaet "børn som mikroforskere", har undersøgt LYD. Her undersøgte vi lyd fra forskellige instrumenter, objekter osv. Gennem arbejdet med lyd blev der brugt bevægelse til at skabe lyd, og sanser til at hører lyden og opfatte lyd på forskellige måder. Der blev skabt et miljø for, at børnene kunne udforske og eksperimentere med deres egne kropslige fornemmelser, funktioner og sanser.

Under spisning bruger børnene deres sanser i interaktionen med maden. Deres finmotorik kommer i spil, f.eks. ved at åbne en banan, spise ærter, øve sig i at bruge bestik. Der bliver talt om forskellige sanseindtryk, om deres nysgerrighed og opmærksomhed omkring maden. Hvordan føles maden? Hvad dufter maden af? Hvordan ser maden ud? Er maden hård eller blød? Vi undersøger sammen alt det og mere til ved måltidet. Vi øver selvhjulpenhed ved måltidet ved at øve det at hælde vand fra kande til kop, smører sit eget brød, og hjælpe med at skærer frugt ud.

I Garderoben opfordrer vi børnegruppen til at øve deres selvhjulpenhed, ved f.eks. at øve sig i at tage sko og jakke af og på. Her får det enkelte barn også fokus på kropsopmærksomhed. Hvor langt væk er min fod fra min arm? Hvor lang er min arm, når jeg skal have min jakke på? Det sker også ved at finde ud af, hvordan tøjet sidder fast på kroppen, og få strategier for, hvordan man tager tøjet af igen.

Natur, udeliv og science

“Naturopplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

På Danmarks Læringsportal ([Natur, udeliv og science \(emu.dk\)](http://Natur.udelivogscience.emu.dk)) fremgår følgende om “natur, udeliv og science”:

Naturopplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også et grundlag for at arbejde med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur. Læringsmiljøet skal tage afsæt i mulig læring og inddrage børnene som aktive medskabere af egen læring ved at stille åbne, nysgerrige spørgsmål til børnenes forståelse af sammenhænge i naturen og deres omverden. Det pædagogiske personale skal lytte til børnenes undren og egne spørgsmål og til børnenes begyndende hypotesedannelser og kategoriseringer i forhold til naturen. Børnene opmuntres til at foretage egne undersøgelser, støttes og guides i at turde øve sig igen og igen for derved at opbygge en grundlæggende tillid til egne ideer og evner, selvom børnene møder modgang. Der skal være en særlig opmærksomhed på at sikre, at børn og familier i udsatte positioner støttes i at være i og lære om naturen. Dagtilbuddene skal i samarbejde med forældre understøtte en grundlæggende naturvidenskabelig dannelse af børnene.

Natur

Engagement, den umiddelbare glæde, sansning og her-og-nu-perspektivet fylder i børns oplevelser og lege i naturen. At være i naturen kan også give anledning til eksistentielle oplevelser og overvejelser hos børn. Læringsmiljøet må derfor tilgodese, at alle børn, uanset hvor de vokser op, og uanset baggrund, får mulighed for at opleve et bredt udsnit af naturen, både i byen og på landet. Børn skal opleve naturtyper som f.eks. skov, strand, moser og vandløb samt levende organismer som dyr, mikroorganismer og planter. Samtidig oplever børnene årets gang og får viden om fødekæder og forskellige fænomener som fx

vejret og solsystemet. I naturen har børn mulighed for at gøre sig erfaringer med og udvikle forståelse for sammenhænge i naturen. Naturbegreber indgår som et element i læringsmiljøet og de samtaler om oplevelser, forståelser og erfaringer med naturen, som finder sted mellem børn og pædagogisk personale. Viden om naturen omhandler også menneskets påvirkning af og samspil med naturen, fx i forbindelse med miljøspørgsmål og spørgsmål om bæredygtighed og anvendelse af naturens ressourcer. Læringsmiljøet må derfor give børn mulighed for at overveje deres eget samspil med naturen og naturens ressourcer. Bæredygtighed handler også om at konstruere, genanvende og reparere ved hjælp af forskellige redskaber, teknikker og materialer, naturlige såvel som menneskeskabte.

Udeliv

Uderummet som læringsmiljø er karakteriseret ved direkte sanseoplevelser i et autentisk miljø og kan have forskellige kvaliteter. Der er det åbne og sociale rum som eksempelvis en græsplæne eller en eng, som kan bruges til boldspil og drageflyvning. Der er også det trygge og afgrænsede 'rum' som fx legepladsen og haven med gynger, rutsjebane og legehus samt det vilde og rummelige 'rum' som skoven, havet og stranden med plads til fordybelse og fascination. Uderummet giver plads til sansning, bevægelse, fantasi og kreativitet og er et godt underlag for kolbøtter og vilde lege og eventyrlige og farlige lege. Lege, som stimulerer børns kreativitet, fx med naturmaterialer, og som giver plads til fantasi og fortolkning, når træstammen forvandles til en motorcykel. Udeliv handler blandt andet om at give børn legemuligheder og oplevelser i og med naturen, så de får mulighed for at lære sig selv og naturen at kende. Naturen giver et særligt rum for at styrke aktiv lytning og nysgerrighed, ligesom naturens rum kan udvide børnenes deltagelsesmuligheder i fællesskabet på tværs af alder, køn, kultur og interesser.

Science

Science-tilgangen vægter en undersøgende tilgang, som åbner for en aktiv inddragelse af naturen og naturfænomener som lys, luft, magnetisme og vejrfænomener. I science-tilgangen er der fokus på børns begyndende forståelse for lovmæssigheder i naturen, børns medfødte talfornemmelse og fornemmelse for størrelser og dermed en begyndende matematisk opmærksomhed. Der tages udgangspunkt i et læringssyn, der aktivt inddrager børnenes eksisterende viden og erfaringer, undren og spørgsmål, men som samtidig forstyrrer og udfordrer børnenes aktuelle forståelse. En proces, som går fra det meget konkrete til det abstrakte – fra regnorm til luftfart, hvor det pædagogiske personale skaber en mental bro mellem den konkrete læring i hverdagen og samtidig har øje for naturvidenskabens forståelser og begreber.

Herudover kan børn stifte bekendtskab med forskellige teknologiske redskaber som eksempelvis GPS, digitalvægt, webkamera mv., som giver børn mulighed for at udvikle en kreativ, produktiv og kritisk tilgang til anvendelse af teknologierne.

En science-tilgang betyder, at læringsmiljøet giver børnene mulighed for at danne erfaringer med årsag, virkning og sammenhænge og støtter børnene i at kategorisere og systematisere deres omverden ved hjælp af relations-par, som mange/få, stor/lille, tung/let, over/under osv. Det pædagogiske personale tilrettelægger desuden læringsmiljøet, så det giver børn mulighed for at eksperimentere med antal, rum og form som tidlige indgange til det matematiske sprog.

Praksiseksempler

Vi understøtter, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen. Vores fokus er, at børnene får mulighed for at udvikle deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen. Vi giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen – og tilbyder aktiviteter, der også kan give børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.

Vi understøtter, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i den verden, der er omkring dem. På den måde kan børnene få erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge. Men også få en begyndende matematisk opmærksomhed.

Helt konkret forsøger vi at inddrage børnene i alle natur-, udeliv og sciencesforløb. Inden en aktivitet snakker vi f.eks. med børnene om, hvilke tanker vi har med aktiviteten, hvilke materialer vi måske skal bruge, hvor materialerne er henne og ikke mindst, hvilke tanker børnene gør sig.

Vi dokumenterer og evaluerer sammen med børnene. Det kan f.eks. være, at børnene tegner deres oplevelser, tager billeder og små videoklip af hinanden – for efterfølgende at se på og snakke om materialet.

Vi snakker med børnene om deres oplevelser, og forsøger at indfange de tegn, som børnene viser omkring deres oplevelser og indtryk. Vi spørger på måder, der støtter børnene i at fortælle og være medproducerende.

Vores deltagelse i forskningsprojektet NAVADA har gjort os endnu mere bevidste om, vores rolle og ansvar for at medinddrage børnene i vores sciencepædagogiske læringsmiljøer og -aktiviteter. Vi har fået et skærpet fokus på det at undersøge og eksperimentere med en legende tilgang. Det er processen, der er i centrum – vi giver ikke svaret, men lader børnene være med til at finde svar. Det er den proces, der støtter børnene i at være nysgerrige og giver dem lyst til at medforske.

I vuggestuen er det ofte hverdagens rutiner og aktiviteter, der kommer i spil i forhold til science. Der er fokus på det eksperimenterende, undersøgende og den legende tilgang. Børnene får f.eks. mulighed for at føle og mærke på maden under måltidet. Vi snakker med børnene om, hvordan det føles at røre ved noget, der f.eks. er vådt, koldt eller varmt. Vi kan have aktiviteter, hvor børnene fryser vand med eller uden genstande – måske et legedyr. Vi kan da snakke med børnene om, hvordan legedyr føles, når de er frosne, hvordan vand føles, når det er frosset til is, hvordan vand føles, når det er flydende, hvordan vand føles, når det damper. Vi snakker også om damp, som kommer op fra den varme tomat suppe til frokost.

Børnene får egne erfaringer, når de selv hælder vand op i koppen og det nogle gange flyder ud over kanten. Så taler vi om, hvor vandet løber hen, om overfladespænding, eller om buen oven på koppen.

En gruppe børnehavebørn besøgte Kløvermarkens Naturcenter. Der var booket et "fugleforløb" hos en naturvejleder. Naturvejlederen fortalte om gråænder og viste en død and frem. Anden var blevet skudt af en jæger. Fuglen blev lagt på en bakke og børnene fik skiftevis lov at røre ved anden og plukke fjer, hvis de havde lyst. Vi snakkede om de ting man kan bruge andens bløde mavefjer til, som f.eks. puder og jakker. Naturvejlederen skar hovedet, vingerne og fødderne af og lagde dem i bakker foran børnene. Igen fik børnene lov til at se og røre. Processen gav anledning til, at børnene kunne tale om følelser for anden – men også tale om anden, som et dødt dyr, der ikke længere kunne føle. Børnene fik lov at røre og udforske dyret. Vi kiggede f.eks. på "mekanikken" i vingen og på de hule knogler, som gør det lettere for anden at flyve. Vi kiggede også på svømmehud mellem tærne og snakkede om formålet med svømmehud.

Naturvejlederen åbnede andens bryst, så børnene også kunne se hjertet, lungerne og mavesækken. Det gav anledning til en snak om menneskers anatomi og organer. Børnene viste stor interesse for forløbet og var drevet af nysgerrighed. De voksne havde hele tiden øje for det enkelte barn, og dets motivation – men også for, hvornår det enkelte barn

havde brug for at trække sig. Pædagogen mestrede at motivere og guide – men også at rumme de følelser, som opstod blandt børnene.

Forløbet var mere end et biologisk studie. Det var også en måde at vise og snakke med børnene om, hvor vigtigt det er, at vi passer på ænderne, og deres miljø. Altså en måde at snakke konkret med børnene om omsorg for dyr og naturen – og dermed et element i en spirende forståelse for betydningen af en bæredygtig natur.

Vi har fokus på bæredygtighed i børnehøjde – og i et børneperspektiv. Vi rydder op efter os – og inddrager børnene i oprydning og affaldssortering. Vi griber de øjeblikke, hvor det er naturligt at tale med børnene om, at vi skal passe på naturen – ved at rydde op og værne om den. Ofte er det børnene, der får øje på affald i naturen. Når det sker, snakker vi med børnene om, hvor skraldet skal hen – og måske finder vi en skraldespand.

Naturen byder på mange naturfænomener og vi forsøger at gribe dem, der opstår omkring os. Når børnehaven f.eks. er ved at lave bål på legepladsens bålsted bliver mange vuggestuebørn ofte nysgerrige og går hen til bålet sammen med deres voksne.

Her snakker vi om, hvordan et bål bliver til. Først skal der brænde på, dernæst lidt optændingsmateriale. Børnene og de voksne rører forsigtigt ved træet og snakker om, hvordan det føles. Måske er det hårdt og vi kan få splinter i fingrene. Børnene siger måske: "av, av, stikker".

Børnene bliver ofte optaget af at følge processen – fra træ til ild i træet. Hvordan en tændstik føles, hvordan bålet i starten udvikler lidt varme til, hvordan det føles, når bålet afgiver meget varme. Vi er opmærksomme på lugten af røg. Til sidst er både børn og voksne med til at slukke bålet. Vi hælder forsigtigt vand på og ser, hvordan røgen stiger op fra bålet.

Børnene kan synes, at det er sjovt – og siger måske: "ikke se, ikke se", når de står midt i røgen. Og "se, se, når røgen forsvinder igen.

Vi snakker med børnene om, hvordan røg kan være forskellig. Når vi slukker bålet med koldt vand, snakker vi måske om damp eller kondens.

Vi er løbende opmærksomme på matematisk opmærksomhed. Vi kan blandt andet snakke om meget og lidt vand i koppen – om mange og få stykker æbler – eller den store og den lille kande. På lignende vis om forskellige former, antal og farver, der er omkring os. Men også om, at materialer har forskellige teksturer, der kan være flydende, hårdt, blødt, spidst osv. Nogle ting kan flyde, når det kommer i vand, mens andet synker.

Kultur, æstetik og fællesskab

“Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.”

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

På Danmarks Læringsportal ([Kultur, æstetik og fællesskab \(emu.dk\)](https://www.emu.dk)) fremgår følgende om “kultur, æstetik og fællesskab”.

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden. Det pædagogiske personale skal derfor skabe et læringsmiljø, der formidler glæde ved æstetiske oplevelser og skabende praksis. Det pædagogiske personale må aktivt formidle kultur og støtte alle børn, uanset baggrund, kompetencer og forudgående erfaringer med kultur. Læringsmiljøet skal understøtte børn i at eksperimentere med, øve sig i og afprøve sig selv inden for en bred vifte af kunstarter og udtryk. Læringsmiljøet skal sikre, at alle børn får erfaringer, der kan forankre værdier, og som kan fungere som rettesnor for at orientere sig og handle på en hensynsfuld, demokratisk og respektfuld måde. Dette understøtter forpligtende fælles skaber og sikrer sammenhæng til skole, lokalsamfund og en globaliseret verden.

Kulturelt indtryk og udtryk

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte skabende virksomhed og æstetik, der er både indtryk og udtryk. Indtryksdimensionen består af børnenes egne æstetiske oplevelser i direkte møder med forskellige kunstarter såsom scenekunst, film, maleri, musik, sang og litteratur. Æstetiske oplevelser giver børn mulighed for at dele, spejle sig i og fortolke egne og andres livserfaringer, tanker og drømme. Samtidig har oplevelserne en kropslig dimension, hvor indtryk sætter førsproglige aftryk som kropslige fornemmelser og oplevelser. Det kan fx være, at børn mærker spændingen i kroppen, når de lytter til en fængslende fortælling, eller børnene kan føle glæde eller nedtrykthed over farverne i et maleri. Udtryksdimensionen indeholder børnenes egen skabende og eksperimenterende praksis. Den er båret af børns lyst, kreativitet, improvisation og aktive deltagelse. Nysgerrighed, sansning, leg og fantasi indgår i den æstetiske læreproces og ansporer til nye perspektiver og anskuelser, der kan forankres som ny viden og ny læring. Derfor må det pædagogiske personale være lydhørt og understøtte børn i, at børnene selv skaber kulturelle udtryk i et

læringsmiljø, der inddrager børn i processen, værdsætter fordybelse og konstruktion samt børns egne eksperimenterende udtryk. Læringsmiljøet er afgørende for børns kognitive, æstetiske, personlige og sociale erfaringsdannelse og omfatter derfor både dagtilbuddets rammer og lokale kulturtilbud og kunstneriske arrangementer. Det fysiske læringsmiljø i eller uden for dagtilbuddet må samtidig give mulighed for, at børn selv kan søge inspiration og oplevelser i forskellig litteratur og billedbøger, musik, fotografi mv.

Kultur og fællesskab

Børn skal have mulighed for at skabe egen mening og indhold i hverdagen. De skal opleve, at deres måder at forvalte tid og rum, leg, venskaber og konflikter på bliver mødt med nysgerrighed og respekt. Samtidigt må læringsmiljøet være et demokratisk fællesskab, der sikrer deltagelsesmuligheder for alle børn, og hvor børn oplever sig selv som en aktiv del af beslutningsprocesser ud fra erfarings-niveau og formåen. Alle børn skal have mulighed for at udfolde deres fulde potentiale uafhængigt af social baggrund, køn, alder mv. Derfor må børn mødes med en differentieret pædagogisk indsats, så alle, også børn i udsatte positioner, har mulighed for at få erfaringer med at udfolde sig og begå sig i samfundet. Et element heri kan være, at børn får mulighed for at bruge IT i et eksperimenterende fællesskab. Børn skal understøttes i at udvikle evner, så de kan blive både skabende og producerende og navigere i samfundet på etisk forsvarlige måder i forhold til sig selv og andre. Deltagelse i fællesskaber handler om at have forståelse for egne og andres kulturelle baggrunde og traditioner. Læringsmiljøet skal bidrage til at udvikle børns forståelse af egne værdier og respekt for andres. Forældres kompetencer og vigtige viden om fx religiøse højtider og familiestrukturer eller de lege, bøger og film, børn er optagede af, bør være synlige i dagtilbuddet. Gennem ligeværdig dialog og samspil må alle forældre gives mulighed for at tage del i et gensidigt forpligtende samarbejde og være en del af dagtilbuddets hverdag og fællesskab.

Praksiseksempler

I vuggestuen underbygger vi fællesskabet ved fællesdans. I perioder kan det være den samme dans/sang hver morgen. Vi bruger fagter, så det bliver fælles og vi spejler hinanden – men vi giver også plads til, at det enkelte barn kan finde på egne fagter og bevægelser. Vi benytter også bevægelsesaktiviteter som yoga. Her bruger vi illustrationer, som underbygger aktiviteten, f.eks. tegninger af yogastillinger og emner for sange, vi synger. Vi bruger kendte figurer som Gurli Gris og Mimbo Jimbo.

Vi oplever, at vuggestuebørnene reagerer nysgerrigt på sanselig og æstetisk stimulering. Vi bruger iagttagelserne til at vække børnenes undren og interesse, når vi indretter rum, bruger materialer og anvender legetøj.

Vi tager billeder af aktiviteter, som vi ser, der er "god energi i". Vi hænger billederne op, så børnene kan pege/vise, hvad de kan lide og gerne vil lave igen. På den måde kan børnene lettere udtrykke deres interesser og få en reel mulighed for at blive medinddraget i hverdagens valg af aktiviteter. Vi er opmærksomme på at hænge billeder i børnehøjde, så børnene kan se, at de er en "del af en udstilling" med både børneinitieret leg og vokseninitierede lege og aktiviteter.

I de planlagte aktiviteter har vi øje for, at tingene kan gøres på forskellige måder og forhold os åbne, hvis en aktivitet ender et andet sted, fordi børnene kommer med deres egne ideer. På den måde lader vi børnene bidrage og medbestemme.

I hverdagen inddrager og snakker vi med børnene om forskellige kulturer og baggrunde – altid i et børneperspektiv og i et omfang, der matcher børnenes interesse og udvikling. Det kan f.eks. være med inddragelse af musik, måltider og sprog.

Vi bruger ofte den lokale park, hvor vi f.eks. gennem en lang periode gik på "krokodillejagt". Børnene så virkelig krokodiller, og vi understøttede børnenes fantasi.

Vi bruger i det hele taget byen. Vi går gerne til Anemoneteatret, Statens Museum for Kunst og det lokale bibliotek – og opsøger gerne særlige tilbud i de nærliggende kulturinstitutioner, hvis der for eksempel er en festival med aktiviteter til målgruppen.

På legepladsen har vi et værksted, hvor vi kan lege med ler, tegne med kul fra eget bålsted og andre naturmaterialer, uden at skulle rydde op.

Vi følger også årets gang med traditioner for fastelavn, påske, sommerfest, julehygge osv.

Vi har et stærkt samarbejde mellem vuggestuen og børnehaven, hvor fællesskabet har en særlig værdi. Vi ser f.eks., at det skaber tryghed, når børn i vuggestuen har lært sange og kender ture til nærmiljøet, som gentages i børnehaven. Og når aktiviteter sker på tværs af vuggestue og børnehaven, som ved eks. aktiviteter i naturen eller indenfor husets egne rammer.

Vi ser mange eksempler på, at kultur og kreativitet styrker fællesskabet. Det er "dig og mig, sammen om noget". Vi ser, at børnene ofte har brug for at bruge deres hænder og fordybe sig i noget kreativt i et fællesskab, hvor den fælles aktivitet er defineret af børnene. De voksne sætter rammen (tid - sted - materialer), men der er 'ingen opskrift'. Det er vigtigt for os, at børnene har ejerskab til de kreative processer og produktioner – og at de bliver støttet i at udfolde deres fantasi og løst til at skabe.

Vi laver gerne plancher sammen med børnene. Det forlænger aktiviteterne og skaber mere fælles refleksion, fordi vi taler sammen om, hvad vi har lavet. Plancherne kan være en opsamling af, at børnene har fået inspiration ved f.eks. at se kunst, lave en aktivitet med afsæt i kunstværket og tale om det. Plancherne indgår efterfølgende i vores evaluerende arbejde – og er en af de metoder, som vi bruger til at indfange børneperspektivet i vores evalueringskultur.

Vi ser, at både børn og voksne har glæde af at få indtryk og forskellige oplevelser. Derfor tager vi på tur til nærliggende kunststillinger (ofte Statens Museum for Kunst). Det sker ofte i mindre grupper og gerne på tværs af stuerne.

Vi besøger museerne for at få – stærke – sanselige oplevelser. Ting at tale om. Nogle gange ser vi bare ét kunstværk og går hjem igen. Besøgene kan også være til biblioteket og nabokirken.

Vi bestræber os på både at favne den spontane og børneinitierede hverdagskreativitet – blandt andet ved, at børnene kan tilgå relevante materialer af høj kvalitet – suppleret af længerevarende vokseninitierede kreativitetsforløb med veldefineret pædagogisk sigte. Vi har mange forskellige kulturer og traditioner repræsenteret i huset og inddrager gerne forældre til at besøge og fortælle, så vi sammen får en større horisont. Vi har også brugt den nisse, der i december besøgte børnene på skift, til at "indsamle traditioner fra højtiden", fordi traditioner kan være forskellige, og fordi vi kan inspirere hinanden.

Evalueringskultur

“Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø.

Lederen er ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål og herunder en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Evalueringen skal offentliggøres.

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen.”

Pædagogisk planlægning, refleksion og evaluering sker kontinuerligt på stuemøder, afdelingsmøder, møder for pædagogisk refleksion og personalemøder.

Lundsgade arbejder målrettet og reflektivt med pædagogiske redskaber i “Hjernen og Hjertet”. Gevinsten ved at anvende udvalgte redskaber er, at medarbejdere via det gentagne arbejde kan tilegne sig kompetencer, der kan frigive energi til at gå skridt videre i den didaktiske retning.

Arbejdet med de pædagogiske redskaber giver en række data, der dels indgår i forældre-samarbejdet omkring det enkelte barn – og dels indgår på et gruppeniveau i forhold til evaluering og videreudvikling af det pædagogiske læringsmiljø.

Et konkret eksempel er, at det samlede billede af dialogvurderingerne for de 5-årige skaber et fundament for tilrettelæggelsen af det pædagogiske læringsmiljø for de kommende skolebørns afsluttende tid i børnehaven. De pædagogiske værktøjer kan dermed være et spejl på effekten af det pædagogiske læringsmiljø – og dermed også vise, hvor der er behov for justeringer i praksis.

Den evaluerende praksis i Lundsgade kombinerer datagenereret viden med iagttagelser og praksisfortællinger, situerede evalueringer samt diverse analyse- og evalueringsovelser. Evaluerings- og dokumentationsprocesser bliver tilrettelagt med inspiration fra portalerne [DAGTILBUD | emu danmarks læringsportal](#) og [Dagtilbud for børn | EVA](#).

De konkrete valg af dokumentations- og evalueringstyper sker altid i forhold til, hvad der skal evalueres og med hvilket formål.

Lundsgade arbejder med temaer på tværs af de pædagogiske læreplanstemaer. Temaarbejdet bliver forberedt og planlagt ved brug af SMTTE-modellen. Efter endt periode sker der en evaluering, der dels har et tilbagerettet læringsblik – og dels har et fremadrettet læringsblik i forhold til “næste” tema.

Dette arbejde sker i fællesskaber blandt medarbejderne, og har sideløbende fokus på udvikling af en organisatorisk læringskultur.

De længerevarende og tværgående evalueringer bliver suppleret af hverdagsevalueringer, der både er devalueringer og evalueringer af enkelte projekter eller ændrede praksisformer. Også til hverdagsevalueringer er valget af evalueringsmetode afhængig af "hvad" og "hvorfor". Der er imidlertid en større vægt på enkelte iagttagelser, praksisfortællinger samt opsamling af børnenes perspektiv.

Det løbende evalueringsarbejde bliver samlet op og anvendt i den tilbagevendende – og lovpligtige – evalueringsproces af den pædagogiske læreplan.

I Lundsgade er den pædagogiske læreplan dynamisk, hvorfor den løbende bliver ændret og på den måde afspejler praksis.

Formålet med evalueringen er at sikre, at der er en bevidst og målrettet sammenhæng mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læringsmål skal ske i forhold til det pædagogiske læringsmiljø – men effekten vurderes og evalueres ved blik rettet mod børnenes trivsel og kompetencer. Samlet set fordrer evaluingskulturen et stærkt blik på den etiske dimension og ikke mindst et fastholdende perspektiv på miljøet og ikke "noget" iboende i barnet.